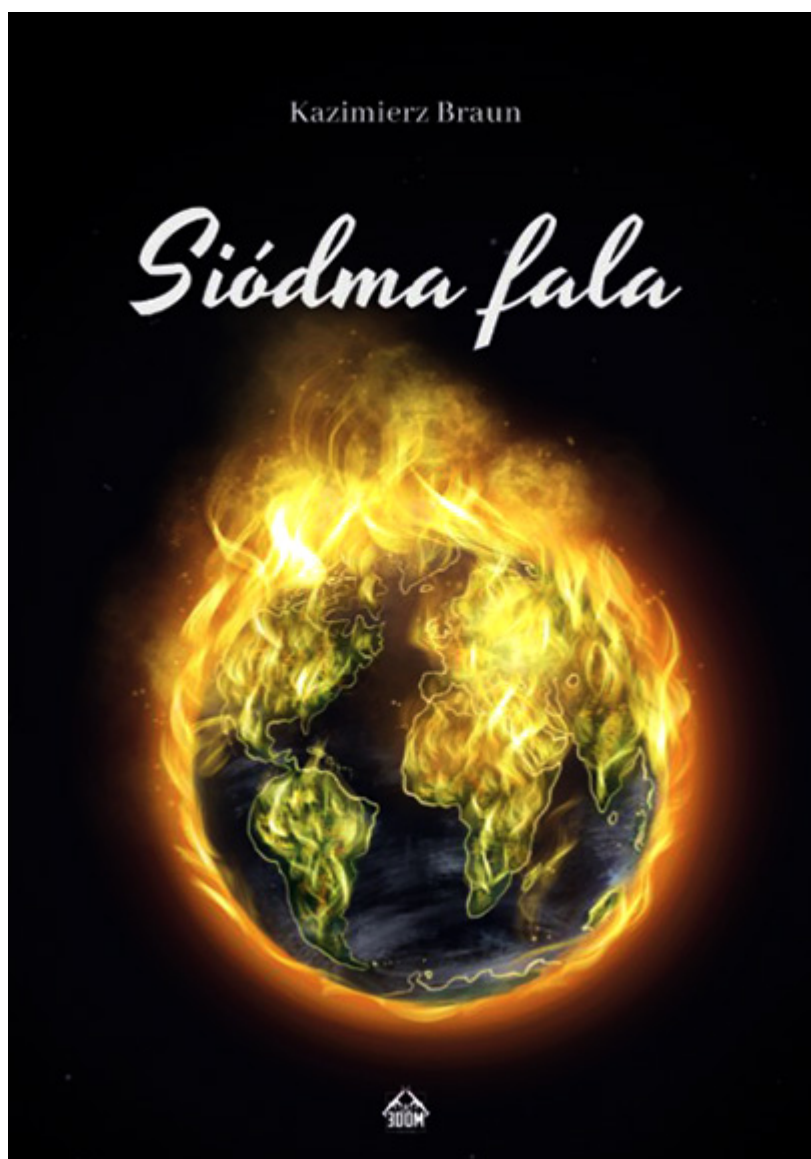

Lotnisko Ben Gurion

Siódma fala to powieść współczesna, której akcja dzieje się w latach dwudziestych XXI w., tuż po wygaśnięciu kolejnej fali globalnej „pandemii”. Polski poeta udaje się do Ziemi Świętej na pielgrzymkę, którą zakłóca spotkanie ze znajomą sprzed lat. A „pandemia” wróciła...

Kazimierz Braun jest reżyserem, pisarzem i uczyonym. Prowadził teatry i reżyserował w Polsce; reżyserował również w Stanach Zjednoczonych, Irlandii, Kanadzie, Niemczech i innych krajach. Opublikował ponad 50 książek – prac naukowych, powieści, dramatów, poezji – w kilku językach. Wykładał na uniwersytetach i prowadził warsztaty dla reżyserów w Polsce, USA, Irlandii, Wielkiej Brytanii.

Kazimierz Braun, Siódma fala, wyd. 3DOM, 2022 r.

*

On: Zbigniew Kubitowski, profesor literatury, emerytowany redaktor naczelny stołecznego pisma literackiego „Strofy”, tajny korespondent paryskiej „Kultury” podczas stanu wojennego, z rodzinną AK-owską przeszłością.

Ona: Esther Levi, urodzona w tym samym, co on 1955 roku,

absolwentka tego samego kierunku na tym samym Uniwersytecie, czyli warszawskiej polonistyki. W Polsce występowała pod innym nazwiskiem. Żydowskiego pochodzenia. Była Naczelnikiem Wydziału Literatury w Urzędzie Cenzury. Piękna kobieta, choć bezwzględna jako cenzor. Jeden z trybików systemu represji. On, jako redaktor naczelny pisma literackiego, wielokrotnie bywał w jej gabinecie, walcząc o każde zdanie swoich autorów. Po zakończeniu stanu wojennego, w 1984 r., przewidując zmiany, jakie nastąpią w Polsce, skorzystała ze swoich koneksji oraz informacji jakie zebrała będąc na takim stanowisku, a także wykorzystując swoje pochodzenie i przez Paryż wyjechała do Izraela.

Po wygaśnięciu kolejnej fali pandemii Zbigniew Kubitowski niespodziewanie otrzymuje zaproszenie na festiwal literacki „Poesia Mundum in Publico” z *The Hebrew University of Jerusalem*. Zaproszenie podpisała prof. Esther Levi, obecnie ekspert od literatury porównawczej.

Powieść Kazimierza Brauna „Siódma fala” opowiada o zmaganiach z wszelkiego rodzaju ograniczeniami, brakiem wolności, cenzurą, nakazami, zakazami, podporządkowaniu jednostki nie tylko totalitarnej władzy, ale i wielkim koncernom oraz mitom, tworzonym na potrzeby potężnych grup, rządzących światem. Bohaterowi przyjdzie zmierzyć się z tym, co powie prof. Levi, na temat mechanizmów władzy, tworzenia fałszywych

dowodów, przeciwko osobom niewygodnym, mistyfikacji, zmuszania do podejmowania decyzji wbrew własnym wyborom, kreowania rzeczywistości zgodnie z propagandą. Autor sam doświadczył na sobie tych metod, więc zna je doskonale.

Fala pandemii, podporządkowywanie się restrykcjom covidowym, też spowodowały ingerencję w wolność jednostki.

Czy wyjazd do Ziemi Świętej i konfrontacja z przeszłością da odpowiedzi na wiele pytań egzystencjalnych? Czy podróż po miejscach związanych z chrześcijańską tradycją, dla ateisty, jakim czuje się bohater, spowoduje jego odnowę duchową, przemianę metafizyczną? Wobec ciągłych informacji medialnych o olbrzymiej umieralności z powodu wirusa, człowiek zadaje sobie pytanie czy istnieje tylko ciało, czy jest coś poza nim, czy duch jest wieczny? Bohater powieści będzie więc musiał zmierzyć się z wieloma nurtującymi go problemami, z różnych obszarów. Taki scenariusz podsunęło mu życie.

Joanna Sokołowska-Gwizdka, redaktor

*

Izrael, fot. pixabay

Fragment powieści „Siódma fala”

Kazimierz Braun (*Buffalo, USA*)

Stał już dłuższą chwilę przed wojskowym w oliwkowym mundurze studiującym uważnie jego paszport. Kontrola graniczna. Lotnisko Ben Gurion. Wojskowy był zasłonięty szeroką plastikową szybą, z małym tylko otworem u dołu, w który Zbigniew Kubitowski wsunął kilka minut temu swój paszport. Za tym wojskowym stała grupa młodych żołnierzy, mężczyzn i kobiet, z ogromnymi – takie przynajmniej robiły wrażenie – karabinami maszynowymi. Niektórzy mieli je powieszony na ramionach, na za długich parczanych pasach; któryś trzymał swój karabin myśliwskim sposobem oparty o przedramię; inny pod

pachą. Patrzyli na niego smutnymi oczami, bez uśmiechu. K. wyczuwał, że również za jego plecami stoi kilku takich żołnierzy, którzy uplasowali się tam, gdy podchodził do kontroli.

To było pierwsze, uderzające wrażenie na ziemi państwa Izrael. Zastanowiło go to – ci młodzi ludzie bez uśmiechu, z ogromnymi karabinami. Uświadomił sobie, że zawsze, odruchowo, instynktownie, młodość kojarzyła mu się z uśmiechem, nawet z głośnym śmiechem, lekkim ruchem, swobodą, żartem, dowcipem, tańcem, sportem, grą. Tacy byli koledzy w szkole, na studiach, tacy byli jego studenci, tacy byli młodzi poeci przynoszący mu do redakcji swoje wiersze. Och, oczywiście, nie wszyscy, nie zawsze i nie wszędzie. Nie w czasie egzaminów, nie przy niezliczonej ilości innych okazji, gdy obowiązywała powaga. Jednak powaga młodych, których sobie przypominał, była powagą skupienia, a nie smutku, jaki – jak mu się wydało – wyczytał w oczach tych młodych izraelskich żołnierzy. Byli bardzo młodzi, a zarazem bardzo smutni.

Wojskowy kartkujący jego paszport dawał mu dużo czasu na te myśli. Odwrócił głowę i spojrzął na grupę żołnierzy stojącą za nim. Uśmiechnął się. Nie otrzymał uśmiechu w odpowiedzi. Patrzyli na niego uważnie, z zainteresowaniem, na, tak, oczywiście, najwyraźniej, jako na obcego.

(...)

Wciąż pochylony nad jego paszportem oficer sięgnął tymczasem po telefon i z kimś rozmawiał, rzucając raz i drugi okiem na pasażera stojącego przed jego stanowiskiem.

- Czy oni mnie w ogóle tutaj wpuszczą? - pomyślał K. - Może cały ten pomysł z eskapadą do Izraela był głupi, niepotrzebny, szalony.

A było to tak, że gdy otrzymał zaproszenie na Światowy Festiwal o nazwie „Poesia Mundum in Publico” w Tel Awiwie, najpierw długo zastanawiał się czy warto podejmować trud podróży, narażać się na zmianę klimatu, na nocowanie w niewiadomo jakim hotelu, jedzenie jakichś potraw, może i smacznych, ale zapewne niezdrowych, z punktu widzenia diety, którą stosował, spotkanie się pewnie z nowymi i ciekawymi ludźmi, ale pewnie także z nudziarzami, jakich nigdy nie brak na takich zgromadzeniach.

Nie był nigdy na Bliskim Wschodzie. Nie było okazji. Choć podróżował wiele po świecie - oczywiście po Europie, ale był także dwa razy w Ameryce, raz w Brazylii, raz Chinach. W Izraelu nigdy. A przy tym, organizatorzy oferowali znakomite, atrakcyjne warunki: zwrot kosztów biletu lotniczego klasą business, opłacenie hotelu, hojne dietyienne, a na dodatek honoraria za udział w spotkaniach autorskich. Gratka. W programie festiwalu były przewidziane także dni przeznaczone

na dwie „wycieczki turystyczne”, jak napisano, po Jerozolimie i nad Morze Martwe, tu z uwagą, aby zaopatrzyć się w kostium kąpielowy. To też kroilo się atrakcyjnie.

Jak zawsze przy takich okazjach sprawdził dokładnie, kto przysłał mu to zaproszenie. Pochodziło z *The Hebrew University of Jerusalem*. Podpisane było przez przewodniczącą komitetu organizacyjnego festiwalu, profesor Esther Levi.

Także swoim zwyczajem „wygugłał” nieznane mu nazwisko. Ta uczona miała porządne hasło w Wikipedii. Zwróciło jednak jego uwagę, że w rozdziale biograficznym było napisane, że urodziła się w Warszawie w 1955 roku (była więc jego rówieśnicą) i tamże studiowała literaturę polską.

- Polonistykę? - zastanowił się. - Nie miałem takiej koleżanki. Chociaż - myślał dalej - mogła być o rok wyżej, bo ja, gdy zdawałem, i jak sędzę zdałem bardzo dobrze, egzamin wstępny na polonistykę, to nie zostałem przyjęty, z moim inteligentkim pochodzeniem, z AK-owską przeszłością moich rodziców.

Przypomniał sobie jak podchodząc do egzaminu wstępnego po raz drugi, wpisał w ankiecie personalnej w rubryce „pochodzenie”, sakramentalnej formułki: „inteligencja pracująca”, tylko „robotnicze”, bo - nieprzyjęty na studia, poszedł do pracy, po prostu na budowę i był zwykłym robotnikiem. Z tak

wypełnioną ankietą, a na dodatek ze „skierowaniem na studia w drodze awansu społecznego”, jaki wystawiła mu „personalna” w biurze budowy, na studia się dostał o rok później od swojego rocznika.

- Więc ta kobieta, ta profesor Levi, choć rówieśnica, mogła być o rok wyżej ode mnie. A wydział duży. Nie znało się wszystkich.

W biogramie profesor Levi nie było - co go wtedy mocno zdziwiło - nic więcej o długim przecież, rozdziale jej życia w Polsce. Tylko, że w 1984 r. przeniosła się do Izraela.

- Zaraz, zaraz, jeśli skończyła tę polonistykę gdzieś we wczesnych latach siedemdziesiątych, to musiała gdzieś pracować w Polsce przez około dziesięć lat. I nic o tym? Gdzie pracowała? Co robiła? Nic? - Ano, nic. Intrygujące. Przecież wygląda na to, że była jego koleżanką, polonistką.

Jeszcze chwile grzebał wtedy w Internecie, ale niczego się więcej o tej profesor Levi nie doszukał. W Wikipedii było tylko, że w Izraelu uzyskała doktorat z literatury porównawczej, wykładała, została profesorem, od lat była dziekanem Wydziału Literatury Porównawczej na Uniwersytecie w Jerozolimie. Miała solidną, choć niezbyt długą listę publikacji książkowych na tematy literaturoznawcze w hebrajskim, a także w niemieckim i rosyjskim - musiała znać te dwa języki. Nie zajmowała się

literaturą polską, choć, jak wynikałoby z jej życiorysu, musiała znać język polski.

Były też w Internecie fotografie tej kobiety. Jej twarz wydała mi się jakby znajoma, ale przecież nie znał w Warszawie żadnej pani Levi. No cóż była polską Żydówką, wiele było takich i wielu Żydów wyjeżdżało z Polski do Izraela. Zwłaszcza dwoma falami – po wojnie, a szczególnie licznie po ogłoszeniu przez Izrael niepodległości w 1948 r. i obronieniu jej przed Arabami oraz po 1968 r.. Za pierwszym razem załapywali się na ogromnie korzystne możliwości osiedlenia stwarzane przez programy stymulujące imigrację Żydów z całego świata do nowo powstałego państwa. Za drugim razem korzystali z pretekstu gomułkowskiej kampanii antysemitycznej. Ale wyjeżdżali także indywidualnie w różnym czasie. Tak, czy inaczej, nie znał tej kobiety, choć pomyślał, że jak się z nią spotka, to będą mogli rozmawiać po polsku.

Cały festiwal zaplanowany był z wielkim rozmachem i niewątpliwie miał – wytknięty przez organizatorów – aspekt propagandowy: przedstawienie Izraela jako kraju pokojowego, opiekującego się kulturą i sztuką, przyjaznego twórcom z całego świata. Nie podobało mu się to – wyraźnie wyczuwalne – narzucenie uczestnikom Festiwalu ról zwolenników tego państwa, ale pomyślał, że w żadne działania, czy też deklaracje zatrącające o politykę, po prostu by się nie wdawał. Natomiast

wykorzystałby podróż turystycznie, zwiedzając nieznane sobie do tej pory miejsca.

Niepokoilo go przy tym także, czające się gdzieś głęboko i drugie niebezpieczeństwo, którego nie chciał nawet sam dla siebie artykułować, ale ono snulo się po jego podświadomości i nie dawalo się łatwo wyprzeć. Oto znajdzie się przeciez w Ziemi Świętej. Od lat ateista, pamiętał jednak z dzieciństwa i jeszcze z lat szkolnych ewangeliczne opowieści o wędrówkach Jezusa po tamtych terenach. Był przeciez nawet przez dobrych parę lat ministrantem, jeździł na „Oazy” księdza Blachnickiego, chodził na rekolekcje studenckie do kościoła św. Anny. Wiedział, co się wydarzyło się dwa tysiące lat temu w jakimś domku w Nazarecie i w polnej szopce pod Betlejem, jakie wydarzenia opisywane w Ewangeliach dzialy się nad Jordanem, jakie w okolicy Kafarnaum, a wreszcie co stalo się w Jerozolimie.

Nawiedzała go więc niejasna obawa, że konfrontacja z tymi miejscami, związana z nimi pamięcią pokoleń, dotknięcie reliktyw i artefaktów chrześcijaństwa, skonfrontowanie się z tradycją Kościoła Katolickiego, niewatpliwie właśnie tam żywą i namacalną, może zachwiać jego dumny, obnoszony publicznie „naukowy poglad na świat”, albo i podważyć jego decyzję zerwania z katolicyzmem, którą podjął będąc na drugim roku studiów, więc dokładnie w wieku 21 lat. A teraz miał przeszło siedemdziesiątkę. Od pół wieku był oficjalnie „niewierzący”.

Rozważając czy ma się na ten festiwal wybrać, uświadomił sobie także, że w grę wchodzi dodatkowo element miłości własnej. Oto z Polski został zaproszony właśnie on, a nie ktoś inny. A skoro już został w ten sposób jakoś wybrany, wyróżniony, namaszczony przez organizatorów festiwalu, to w czasie jego trwania będzie niewątpliwie celebrowany na tym międzynarodowym forum, jako „wybitny polski poeta”. Niektórzy koledzy poeci – znał ich wielu w różnych krajach – będą mu zazdrościć, może nawet częstować ironicznymi uszczypliwościami, ale znajdą się też pochlebcy i miło będzie słuchać ich laudacji, komplementów. Zgromadzeni na spotkaniach autorskich słuchacze będą klaskać po przeczytaniu przez niego każdego wiersza. Dziennikarze na konferencjach prasowych będą mu zadawać głupie pytania, na które on będzie odpowiadał błyskotliwie, popisując się swoją erudycją, inteligencją, zaskakującymi diagnozami i znajomością kilku języków.

W sumie – zdecydował się pojechać. Od razu zaczął się szykować do podróży, wybierając z półki tomiki swoich wierszy, a w tomikach zaznaczając te, które chciał przeczytać na planowanych w ramach Festiwalu, spotkaniach autorskich. Wydobył następnie te wiersze z komputera i – zgodnie z prośbą organizatorów festiwalu – przesłał je Internetem. Miały być przełożone na hebrajski i odczytywane przez tłumaczy. Taki organizatorzy proponowali format spotkań: poeta czyta swój wiersz w swoim języku, a zaraz potem odczytuje go po hebrajsku

tłumacz. Po wystąpieniu poety, a w każdym spotkaniu miały wziąć udział trzy osoby, miałyby się odbyć dyskusja z udziałem zgromadzonej publiczności.

Organizatorzy prosili, aby każdy z uczestników festiwalu wziął udział w trzech publicznych spotkaniach. Miały się one odbyć w jakichś klubach kultury i na uniwersytetach w różnych miejscowościach. Festiwal miał też program turystyczny. Kroiły się więc ciekawe wycieczki. Był też „bal pożegnalny”. Ostatnia „biesiada poetycka” z udziałem wszystkich gości festiwalu została zaplanowana w ogrodach rezydencji prezydenta państwa z jego udziałem.

Dodatkowo, organizatorzy prosili o przysłanie kilku swoich książek na wystawę dzieł uczestników festiwalu. Został też poproszony – już indywidualnie, właśnie on, a nie ktoś inny, co łechtało jego miłość własną – o wygłoszenie referatu o współczesnej poezji polskiej na sesji teoretycznej w *The Hebrew University of Jerusalem* (taką nawę podano z zaproszeniu), która była pierwszym punktem obszernego programu festiwalu – był poetą, zresztą także prozaikiem, ale był przecież także profesorem literatury. Za ten wykład miał otrzymać osobne honorarium. Doprawdy – gratka.

Festiwal wyznaczony był na wczesną wiosnę roku 2020. I gdy już się psychicznie nastawił na tę podróż, gdy napisał swój referat,

gdy wysłał swoje wiersze do przetłumaczenia, a książki na wystawę, gdy już wykupił bilet lotniczy i zarezerwował hotel, wybuchła „pandemia”. Granice zostały zamknięte. Podróże zakazane. Festiwal, oczywiście, został odwołany.

(...)

Gdy sytuacja na świecie wreszcie wróciła, no, nie do normalności, ale do „nowej normalności”, organizatorzy Festiwalu ponownie rozesłali zaproszenia. Także i on je otrzymał. Już wznowiono normalną komunikację lotniczą. Już przestały obowiązywać drakońskie ograniczenia liczby osób na imprezach sportowych, w kościołach, w salach wykładowych.

- Więc i na spotkaniach autorskich - pomyślał.

Już nie trzeba było nosić stale masek-kagańców, obowiązkowo testować się i obowiązkowo szczepić przed każdą podróżą, a potem okazywać „paszport szczepionkowy” podchodząc do lady jakiejś linii lotniczej, do kontroli bagażu ręcznego, i jeszcze raz przy wejściu do samolotu, i jeszcze raz przy kontroli granicznej w porcie docelowym.

I oto stał już od kilku minut przed izraelskim oficerem za plastikową szybą stanowiska kontroli paszportowej, a tamten ciągle coś sprawdzał w komputerze, gdzieś telefonował.

Najwyraźniej był dla niego kimś podejrzanym. No cóż, mogły być, co najmniej, dwa tego powody. Jego działalność opozycyjna pod komuną. I jego choroba w czasie „pandemii”.

Jak wiadomo, liczne służby wielu krajów interesowały się działaniami opozycjonistów polskich – i w jednych krajach zdobywały one poklask, a w innych stanowiły niezmywalną plamę. W każdym razie na pewno były notowane w komputerowych bazach danych wywiadów wojskowych i cywilnych.

On zresztą, zanim został opozycjonistą, umiejętnie balansował latami na powierzchni zatechłego stawku peerelowskiej literatury. Ani nie zapisał się, mimo kilkakrotnych zachęt, do rządzącej partii komunistycznej, ani się nie włączył w bulgoczące gdzieś na dnie tego stawku działania opozycyjne.

W sumie, miał w środowisku zasłużoną etykietę sprytnego lawiranta, a zarazem, paradoksalnie, kogoś bardzo niezależnego. Był niewątpliwie umiejętnym ekwilibrystą i umiejętnym charakteryzatorem potrafiącym jakby kilkoma kreskami szminki, czy tuszu, zmienić swoją twarz, zależnie od tego z kim rozmawiał, gdzie się znajdował. Tak działał, a raczej pływał, latami, po płytkim bajorku literackim.

Przymusowe kontakty, zadawanie się z rządzcami kraju, z

partyjnymi aparatczykami zawsze go brzydziły. A takie kontakty musiał utrzymywać, jako redaktor naczelny stołecznego czasopisma literackiego. Musiał chodzić na rozmowy do KC PZPR i do Ministerstwa Kultury, na które był wzywany, albo sam o nie prosił, pragnąc załatwić jakąś sprawę, o której decydowali „decydenci”. Tylko do Urzędu Cenzury chodził chętnie, bo tam spotykał się, rozmawiał, negocjował z piękną kobietą, która była Naczelnikiem Wydziału Literatury. Ale to była tylko wąska szpara w małym lufciku wykrojonym gdzieś pod sufitem dusznej piwnicy, w której, wraz z całym literackim środowiskiem na co dzień mieszkał i często, po prostu, się dusił.

Natomiast z opozycjonistami miał częste, zawodowe i towarzyskie kontakty, ale nie włączał się w ich jawne akcje – w ich strajki głodowe, czy podpisywanie jakichś memoriałów. Nie uczestniczył też w opozycyjnych działaniach ukrytych, jak przemykanie za granicę informacji i utworów literackich – to do czasu, do czasu. Przy wódce, którą pił umiarkowanie, wysłuchiwał utyskiwań swoich kolegów na zaprowadzone w Polsce przez Sowietów porządki, utrzymywane latami, jak to kiedyś dowcipnie nazwał Ireneusz Iredyński, przez ich polskich „podwykonawców”. Ale sam nie zwierzał się nigdy i nikomu ze swoich prawdziwych poglądów. Gdy został naczelnym „Strof” to zaraz zaprosił do kolegium redakcyjnego i partyjnego Mariana Grześczaka, i opozycjonistę Bogdana Urbankowskiego. Publikował ich teksty i w ogóle starał się jak najszerzej otwierać

wachlarz autorów dobieranych z lewa i prawa – z prawa, oczywiście na ile dopuszczali do tego cenzorzy, w tym szefowa piramidy cenzorskiej władzy.

Sam zamieszczał w „Strofach” swoje utwory rzadko, nie chcąc wykorzystywać swego stanowiska dla promowania siebie samego, ale za to pisał cotygodniowy „wstępniak”, a raczej felieton, w którym musiał zawsze jakoś wywiązać się z obowiązku lansowania bieżącej „polityki kulturalnej”, ale zarazem czynił to w sposób pokrętny, niejednokrotnie nawet dwuznaczny.

Podpisywał te felietony tylko K. Oczywiście, był to inicjał jego nazwiska, Kubitowski, i o tym wszyscy wiedzieli, ale sam dla siebie, traktował to K. jako kryptonim słowa „Każdy”, a więc imienia bohatera średniowiecznego moralitetu. W ten sposób K. stawał się właśnie każdym – każdym człowiekiem myślącym i inteligentnym (a miał przekonanie o błyskotliwości swojej inteligencji), każdym Polakiem, mieszkańcem PRL-u. W ten sposób K. był – w jego mniemaniu – głosem wielu, przemawiał w imieniu wielu. Bardzo mu samemu imponowała i podobała się tak szeroka interpretacja tego inicjału. Zawsze, gdy po tekście swego felietonu stawiał swoje K. puszył się sam przed sobą, że oto przemówił w imieniu ogromnej rzeszy.

Odmieniło go lato 1976 roku. Zelektryzowały go wiadomości o strajkach, starciach, represjach w Radomiu i Ursusie szeptane w

kawiarni Związku Literatów Polskich na Placu Zamkowym, dramatycznie przedzierające się przez zagłuszarki Wolnej Europy. Pojechał do Radomia, pojechał do Ursusa, rozmawiał z ludźmi.

Odczuł nagle nieznośny ciężar kapelusza, którym kłaniał się partyjnym nadzorcom życia literackiego. Poczł obrzydliwość smaku podtykanych mu do polukrowania w cotygodniowym wstępniaku wytycznych propagandowych bieżącej „polityki kulturalnej” PRL-u. Rozejrzał się dookoła i jakby w świetle punktowego reflektora tak wyraźnie zobaczył biedę i szarość kraju. Chodząc po mieście zaczął liczyć ilu ludzi stoi w kolejce przed sklepami.

Po raz pierwszy w życiu uświadomił sobie, że jako pisarz ma obowiązki. Nie wolno mu w wierszach rozczepiać tylko na delikatne włókna swego *ego*, ubierać w kunsztowne metafory swoje, i tylko swoje, przeżycia, nastroje. Ma obowiązek pisać o ludziach, o kraju, o życiu jakie jest dookoła.

Wiedziony nagłym impulsem napisał ostry reportaż o tym, co się stało - o strajkach i pochodach, o biciu i aresztowaniach, o gniewie. Gdy skończył stukać na maszynie uświadomił sobie, że jest to tekst absolutnie niecenzuralny, że jego „służbowa znajoma”, jak ją nazywał w myśli, w Urzędzie Cenzury niechybnie go zatrzyma. Nie zastanawiając się długo napisał na

następnej wkręconej na wałek kartce list do Redaktora Jerzego Giedroycia. Napisał obszernie i szczerze kim jest. Zaproponował swój reportaż. A jeśli Szanowny Pan Redaktor byłby tym zainteresowany – to on proponuje stałą współpracę.

Ale przecież nie mógł ani swego reportażu, ani listu zanieść po prostu na pocztę. To byłby koniec jego urzędowania na stanowisku redaktora naczelnego „Strof”. Może i początek jakiegoś procesu, odsiadywania jakiegoś wyroku. Przecież tak nętkano nie kogo innego tylko Mistrza i Nestora Melchiora Wańkowicza, za treść prywatnych listów, nawet nie za publikacje za granicą.

Wymyślił. Włożył reportaż i list do jednej koperty. Na osobną kartkę przepisał, z wyciągniętego z pudła pod łóżkiem numeru „Kultury”, adres w Maison Lafitte. Poszedł do Ambasady Kanadyjskiej – dlaczego Kanadyjskiej? Tak sobie to skombinował. Jego wejście do Ambasady Francuskiej, naturalnie rejestrowane przez milicyjne kamery, stanowiłoby oczywisty trop. A znów dla Niemców, czy Włochów, sprawa, z którą się wybierał, mogłaby nie być w ogóle interesująca. Więc Kanada, kraj prawie socjalistyczny, acz „zachodni”, to jednak w oczach reżimu nie taki zły, więc jakoś hołubiony, jako, potencjalna przynajmniej, przeciwwaga na pewno złej, kapitalistycznej Ameryki. Choć i to była ruletka. Postanowił zagrać.

Przedstawił się strażnikowi przy wejściu, jako redaktor naczelny czasopisma literackiego. Poprosił o rozmowę z konsulem od spraw kultury. Nie czekał długo. Przyjął go młody człowiek, o spojrzeniu bystrym, jasnej twarzy. Rozmawiali po francusku.

K. dokładnie opowiedział o sobie. Powiedział następnie, że postanowił wystąpić przeciwko nieludzkiemu reżimowi panującemu w Polsce i zwraca się do niego, reprezentanta wolnego kraju. Jako pisarz ma do dyspozycji jedną broń – słowo. Jednak w państwie komunistycznym nie ma wolności słowa, cenzura jest totalna i nie ma żadnej możliwości publikacji wolnego słowa. Oczywiście, poza drukami podziemnymi, ale te mają stosunkowo niewielki krąg czytelników. Wolne słowo polskie brzmi za granicą z radia z Wolnej Europy, z Głosu Ameryki. Wolne słowo polskie publikowane jest za granicami Polski. A najważniejszym wolnym polskim głosem jest miesięcznik „Kultura” wydawany w Paryżu. Dociera on na cały świat i jest również przemywany do kraju.

I tu cel jego wizyty u pana konsula. Oto jest reportaż o strajkach i starciach w Radomiu i w Ursusie – reportaż prawdziwy, zawierający fakty, oparty o wywiady z uczestnikami. Czy pan konsul zechciałby przesłać, zapewne pocztą dyplomatyczną, ten reportaż pod wskazany tu, na tej kartce adres w Paryżu? Acha, i żeby to było jasne. On, Zbigniew Kubitowski, zapewnia pana konsula, że nie jest prowokatorem. Nie jest przy tym, aby to też

było jasne, członkiem partii komunistycznej. Mówi wyłącznie prawdę. Prosi, aby pan konsul mu uwierzył.

Młody konsul słuchał go uważnie. Zadał potem parę surowych pytań. K. odpowiadał jasno i przekonująco. Konsul dał mu wiarę. Przyjął przesyłkę. K. gorąco podziękował. Już wstając, zapytał, czy mógłby przyjść znowu, powiedzmy za miesiąc, w takiej samej sprawie. Konsul się zgodził. Spotkali się ponownie.

A potem sam konsul zaproponował, jak w jakiejś opowieści szpiegowskiej, aby spotykali się regularnie co miesiąc, w umawianych za każdym razem innych miejscach. Na kolejne spotkanie K. przyniósł, zakupione przez siebie, dwie identyczne teczki. Dał konsulowi jedną. Przychodził z drugą. Łatwo było usiąść, na przykład w SPATiF-ie, niedaleko Kanadyjskiej Ambasady, i postawić te dwie teczki przy nogach stołu, a przy wychodzeniu pomylić się jakby i wziąć nie swoją teczkę, tylko tę drugą; a konsul brał teczkę zawierającą nowy materiał dla „Kultury”. Tak trwało miesiącami. Przedłużyło się w lata. Zmienił się Konsul. Następny, wprowadzony w proceder przez poprzednika, kontynuował grę.

Reportaże ukazywały się w „Kulturze”. Autorem był niejaki „Józef Dwernicki”. Reżim był wściekły. K. wiedział, że prowadzone są dochodzenia – kto to jest ten Dwernicki. Nie doszli do tego nigdy. A on prowadził od tamtego czasu podwójne

życia. Funkcjonował publicznie jako redaktor naczelny oficjalnie wydawanego czasopisma, a zarazem prowadził stałą, zakonspirowaną współpracą z paryską „Kulturą”. Każdy jej numer był czerwoną płachtą na byka komunistycznego reżimu.

Kontynuował przesyłanie swoich reportaży, gdy wybuchła Solidarność. Nie odsłonił przyłbicy autora „Kultury”, ale również i w kraju zaczął pisać odważniej, mówił o tym, że Sierpień 1981 roku to było dla całego narodu jak wyjście z ciemnej piwnicy na światło dnia, na powietrze. Po raz pierwszy od lat można odetchnąć głęboko.

W kolejnym wstępniku w „Strofach” pochwalił się swoją AK-owską tradycją rodzinną. Odwołał się do niej w kilku wierszach. Ku zaskoczeniu wielu kolegów pisarzy stał się jednym z przywódców buntu w środowisku literackim. Wszedł do nowo wybranego Zarządu Głównego Związku Literatów Polskich. Organizował mitingi poetyckie towarzyszące wiecom i strajkom. Sam na nich przemawiał i czytał swoje wiersze. Zorganizował koło Solidarności w redakcji „Strof”. Wybrany na zjazd wolnego związku zawodowego w Hali Oliwii w Gdańsku, wygłosił płomienne przemówienie o niezbędności wolnego słowa dla normalnego funkcjonowania społeczeństwa. Zebrał długotrwałe, huczne oklaski. Opublikował zestaw swoich starych wierszy trzymany do tej pory w szufladzie. Między innymi gniewną balladę, napisaną przez młodziutkiego poetę – którym był gdy ja

tworzył – spontanicznie reagującego na krwawą masakrę na Wybrzeżu w 1970 r. Publikował też teksty pisarzy do tej pory korzystających tylko z podziemnego „drugiego obiegu”. Poświęcił cały jeden numer poezji Zbigniewa Herberta. Do „Strof” dodał comiesięczny dodatek – „Strofy młodych”, zbierając w nim wiersze młodych i najmłodszych poetów i poetek, których do tej pory cenzorzy nie dopuszczali do publikacji, mimo jego usilnych starań.

Nie tylko on przecież – wielu innych, miliony innych wyszło wtedy z podziemia, ośmieliło się, zaczęło mówić pełnym głosem. A przeciwnik – reżim, jakby przywarował, wycofał się.

K. nie wiedział wtedy, i większość Polaków nie wiedziała, że reżim nie zrezygnował z ani szczypty swojej władzy, tylko w ukryciu zbierał siły do rozprawy z narodem, która miała nastąpić z datą 13 grudnia 1981. Ale wtedy wydawało się, że idzie wolność. Cenzura także zelżała. Paradoksalnie, tego redaktor „Strof” nieco żałował. Bo znikły powody częstych wizyt u pięknej „Towarzystki Naczelnik” w Urzędzie Cenzury. Zaczął wręcz za nią tęsknić.

Sumując jego udział w „Karnawale Solidarności”, odpowiednie służby nalepiły na nim etykietkę „opozycjonista”. Z tą etykietką na czole został internowany w nocy z 12 na 13 grudnia 1981 roku.

I tak już zostało. A raczej on został po tej stronie barykady, którą junta Jaruzelskiego rozbiła czołgami, i przez długich osiem lat czerniał po niej tylko ślad, jak te ciemne plamy spalonych samochodów, które widział na asfalcie przed Komitetem Wojewódzkim partii w Radomiu, gdzie pojechał zaintrygowany tym, co się tam stało, w lecie 1976 r.

Gdy wypuścili go z więzienia na wiosnę 1982 roku, to już w opozycji został. Zresztą nie miał do czego wracać. Jego czasopismo, „Strofy”, zostało w międzyczasie po prostu zlikwidowane. On sam nie został „zweryfikowany”, to jest dopuszczony do pracy, jako dziennikarz. Imał się różnych zajęć, także fizycznych, między innymi, przez kilka tygodni był pomagierem w przedsiębiorstwie oczyszczania miasta i nawet dobrze się wykształcił w podczepianiu kubłów na śmieci do wielkiej śmieciary. Publikował pod ziemią.

Więc – tak – dla urzędnika imigracyjnego obcego państwa – mógł być nadal podejrzanym „opozycjonistą”, może wręcz wywrotowcem, może nawet kandydatem na terrorystę.

(...)

Trzy tygodnie choroby (*podczas padnemie, red.*) stanowiły – dla niego – kulminację tego koszmaru. Nasunęły myśl o możliwie bliskiej śmierci. Nie mogły mu nie nasunąć pytań o sprawy

ostateczne. (...) Pozostała jakaś dziwna czczość, nie, nie fizyczna – duchowa. Potrzeba zmierzenia się z zasadniczymi, ostatecznymi pytaniami o sens życia i sens śmierci. Po raz pierwszy od dawna poczuł, jak to nazwał sam dla siebie, „niedosyt wieczności”. Po raz pierwszy od bardzo dawna zaczęła go trapić, wręcz przerażać myśl o unicestwieniu. Tylko materia? Tylko to śmiertelne ciało? Tylko te siedemdziesiąt lat? Już nic więcej? Już nic dalej? W ogóle – nic?

I gdy otrzymał po raz drugi zaproszenie na festiwal poezji w Tel Awiwu to natychmiast postanowił tam pojechać. Ale tym razem nie na wycieczkę turystyczną i na celebrację swego *ego* jako „wybitny poeta”, ale w poszukiwaniu odpowiedzi na podstawowe, najprostsze, a także i te najtrudniejsze, pytania egzystencjalne. O egzystencję. O jej granice. O życie. O śmierć. O życie po życiu. O wieczność. O materię. O ciało. A może, jednak, i o duszę?

Zobaczył w tej podróży szansę przemyślenia tych pytań tam, gdzie dwa tysiące lat temu padały na takie pytania odpowiedzi. Takie problemy były tam i wtedy rozważane w nauczaniu wędrownego proroka, Jezusa Chrystusa. Odpowiedzi były udzielane słowem, ale także działaniem. Wynikały ze zdarzeń, jakie się tam rozegrały.

Więc zaplanował pielgrzymkę w poszukiwaniu ostatecznego sensu życia. Życia i śmierci.

Głównym założeniem tego nowego planu było całkowite ignorowanie współczesnej rzeczywistości krainy, w której miał się znaleźć. Już poprzednio postanowił nie dać się jakoś zmanipulować gospodarzom do wprzęgnięcia w ich machinę propagandową. Teraz umocnił się w tej decyzji, ale powody tego sytuowały się nie w „dziś”, ale we „wczoraj” – chciał jakoś rekonstruować dla siebie samego rzeczywistość tej krainy z przed dwóch tysięcy lat, niejako z pominięciem jej współczesności.

Zaplanował więc, że, tak, znajdzie się w państwie Izrael, będzie miał do czynienia z żydowskimi urzędnikami i strażnikami, z poetami i profesorami, z recepcjonistami w hotelach, kelnerami w restauracjach, konduktorami w pociągach, kierowcami w autobusach, będzie brał udział w międzynarodowym festiwalu poezji i w ogóle będzie funkcjonował w rzeczywistości „dzisiaj”, ale będzie stale pamiętał, że to tylko zewnętrzna powłoka, skorupa talmudyzmu, ateizmu, współczesnej polityki i nowoczesnej cywilizacji. I cały czas będzie sięgał w głąb, przenosił się myślą, medytacją, wyobraźnią i ponawianymi aktami woli w materię życia tej krainy przed wiekami, „wczoraj”.

Założył więc sobie, że na czas pobytu na tamtej ziemi wyłączy się całkowicie z jej współczesności i w ogóle z bieżącego życia – na ile to tylko będzie możliwe. Nie będzie czytał gazet, nie będzie oglądał telewizji ani Internetu, nie będzie czytał otrzymywanych

e-maili, ani pisał do kogokolwiek. Tak przez dziesięć dni. Taki eksperyment - aby znaleźć się w życiu, które tam się toczyło dwa tysiące lat temu. Aby wyraźnie słyszeć słowa, które tam, wtedy brzmiały. Aby jasno widzieć ludzi, ich zachowania i działania.

Spróbuj wykasować, wytrzeć z pamięci i wyobraźni wszystkie brudy, plamy, paskudztwa współczesnej kultury, wyciszyć wszystkie jej szумы, hałasy, dźwięki, zawiesić wszelkie kontakty z ludźmi, po to by zobaczyć wyraźnie krajobrazy, miejsca i ludzi tamtego czasu - tak jak wychodząc wcześniej rano przed górskie schronisko widzi się z całą ostrością w czystym, chłodnym powietrzu rysującą się drogę na skalisty szczyt.

Szukając odpowiedzi na nurtujące go pytania, siądzie gdzieś w cieniu, w kącie jakiegoś kościoła, w podziemiu na przeciwko groty, czy też izdebki w Nazarecie i będzie słuchał dialogu anioła z młodą dziewczyną, a ta rozmowa zapisana potem przez natchnionego kronikarza, zacznie być powtarzana przez tych, którzy chcą towarzyszyć tym dwojgu, stanie się częścią modlitwy, która odmawiana była już pewnie miliardy razy na przestrzeni dwóch tysięcy lat. Będzie biegł nocą w grupie pastuchów do innej groty, czy też dziurawej obórki, stojącej gdzieś na pustynnym pastwisku pod Betlejem i będzie ich pytał dlaczego tam bieżą. Będzie dołączał do spieszących z różnych stron nad to zakole Jordanu, gdzie charyzmatyczny pustelnik nakazywał ludziom zanurzać się w wodzie i wzywał ich do

badania swych sumień. Będzie wsłuchiwał się w jego słowa w nadziei, że usłyszy odpowiedzi na dręczące go pytania. Będzie siadał na trawie na łagodnym zboczu spływającym od wsi Kafarnaum ku rozległej tafli jeziora Genezaret, by słuchać nauk wędrownego kaznodziei, wyłuskując z jego słów ziarno do siewu w swojej duszy.

- Popatrz, popatrz - powiedział sam do siebie. - Już mówisz o duszy, choć nie wierzysz, że ją masz. To będzie jedna ze spraw, które trzeba będzie tam rozważyć. Bardzo prosto: Tylko ciało? Tylko materia? Czy jednak ciało i dusza? Duch?

A potem - wrócił w wyobraźni do swoich planów - będzie deptał piaszczyste i kamieniste dróżki i ścieżki, łapiąc z trudem oddech w skwarne popołudnie, wzniecając swymi stopami zatykający płuca kurz, starając się nadążyć za gromadą podążającą za tym kaznodzieją, który, gdy się zatrzyma przy jakiejś studni, wjedzie do jakiegoś domku, czy synagogi, to powie mu może słowo, zdradzi mu kod otwierający stronę Internetową z odpowiedzią na wciąż nurtujące go pytania - o sens życia, a zwłaszcza o sens śmierci. Ach, i będzie się wspinał na wzgórze Golgoty, ukrywając się przed rzymskimi patrolami, aby, z ukrycia za jakimś krzewem, czy załomem skalnym, patrzeć z przerażeniem na krwawą egzekucję trzech skazańców, starając się zrozumieć, co to straszne wydarzenie oznacza dla niego samego.

Cały czas – sam sobie to zdecydowanie zastrzegł – będzie obiektywnym, krytycznym, zdystansowanym obserwatorem i słuchaczem. Rezerwował więc sobie pełną swobodę wyciągania wniosków z tego, co będzie widział w wyobraźni i czego będzie słuchał, także w wyobraźni, przetwarzając słowa ze starych ksiąg w jakieś współczesne „audio”.

(...)

Wszystko to sobie dokładnie zaplanował, gdy – po raz drugi – podjął decyzję podróży. Zdecydował odwiedzić po kolei Nazaret, Betlejem, zakole Jordanu, Kafarnaum i Jerozolimę. Na więcej punktów programu podróży, którą już teraz sam dla siebie nazywał pielgrzymką, nie starczyłoby pewnie czasu w kontekście obowiązków związanych z uczestnictwem w festiwalu poezji.

Gdy tak sobie to uporządkował, zabrał się do przeczytania na nowo – na nowo, bo kiedyś zrobił to przeszło pół wieku temu, mając lat niespełna dwadzieścia – czterech Ewangelii i na dodatek Dziejów Apostolskich. Przestudiował wydobyte z Internetu mapy tamtych okolic. W biurze podróży, znajoma agentka, dała mu pęk przewodników – czytał je uważnie, robiąc notatki na marginesach. Kupił u niej bilet, pomogła mu też zarezerwować hotel, który wedle zaproszenia, ofiarowywał uczestnikom festiwalu znaczną zniżkę. Ten hotel miał nazwę: „Hotel Heroda”, co zwróciło jego uwagę, zastanowiło go i

zaskoczyło, ale skoro był rekomendowany i dawał zniżkę, to warto było z niego skorzystać. W Internecie wyszukał kilka reklamowych filmów pokazujące turystyczne i pielgrzymkowe atrakcje, kraju do którego miał jechać. Dokładnie poznał w ten sposób cały ten - w istocie tak niewielki - skrawek ziemi z jego krajobrazami, zabytkami, miejscami kultu. Naturalnie, na ile to było możliwe pośrednio - właśnie przy pomocy tych różnych informacji, opisów, fotografii, filmików.

I tak się tu znalazł.

Stojąc przed wojskowym urzędnikiem imigracyjnym był w tej chwili kimś innym niż tamten poeta i uczonec, który wybierał się kiedyś na Festiwal „Poezja Mundum in Publico”. Tego izraelski oficer nie mógł wiedzieć, bo ta przemiana dokonała się, i dokonywała się nadal, gdzieś głęboko w jego wnętrzu.

Czekał spokojnie.

- Jak mnie wpuszczą - myślał - to zrealizuję mój plan. Jak nie - to będzie to wskazówka, że cały ten plan był błędny, niepotrzebny, chybiony.

Więc nawet się nie niecierpliwił. Czekanie przedłużało się. Stojący za nim żołnierze wymieniali głośniejsze uwagi.

- Chyba mnie biorą za terrorystę, albo jakiegoś zagorzałego antysemitę, albo też nie mogą ustalić mojej tożsamości, z tym moim pokręconym, poplątanym życiorysem kiedyś pupilka, potem krytyka reżimu komunistycznego; kiedyś gniewnego, rozwrzeszczanego młodego poety, a już po chwili starego laureata, doktora *honoris causa*, „autorytetu moralnego”.

Niewątpliwie, dbając o swoje bezpieczeństwo, stale zagrożone i narażone na atak, strzegąc swego małego terytorium, smacznego kęsa nęcącego głodnych świeżego mięsa sąsiadów, mają zasadę bardzo dokładnego sprawdzania, kto mianowicie przybywa do ich kraju, kim jest, skąd, po co, dlaczego i tak dalej. Oj, chyba nie zrealizuję mego tajnego planu pielgrzymki w kamuflażu uczestnika poetyckiego festiwalu. Chyba nie będzie mi dane rozsypywać pereł mojej poezji przed miejscowymi, pardon... Powstrzymam się od zbyt drastycznej metafory.

W tym momencie w otworze plastikowej osłony stanowiska kontrolera pojawił się jego paszport. Wystawała z niego jakaś kartka.

- Wiza jest na tej karcie. Następny! - powiedział głośno oficer po angielsku przestając się nim interesować.

K. wziął więc swój paszport i odwrócił się. Żołnierze, dotąd stojący za nim rozstąpili się. Ruszył w ich stronę, minął się z następnym wywołanym do okienka pasażerem. Rozczytując

liczne tabliczki i strzałki poszedł po swój bagaż. Jego walizka stała samotnie obok nieruchomej już karuzeli. Podał celniczce torbę podróżną. Pogrzebała w niej i oddała bez słowa. Nawet nie kazała mu otworzyć walizki, która musiała być już dokładnie prześwietlona, a także przeszukana, co miał odkryć otwierając ją w hotelu, gdy zobaczył w nieładzie kłęb swoich rzeczy, które przed wyjazdem spakował bardzo starannie.

Wyszedł na podjazd przez dworcem lotniczym w jasne, ostre, gorące, przedpołudniowe, wiosenne słońce.

*

Kazimierz Braun jest reżyserem, pisarzem i uczone. Prowadził teatry i reżyserował w Polsce, reżyserował również w Stanach Zjednoczonych, Irlandii, Kanadzie, Niemczech i innych krajach. Opublikował ponad 50 książek (prac naukowych, powieści, dramatów, poezji) w kilku językach. Wykładał na uniwersytetach i prowadził warsztaty dla reżyserów w Polsce, USA, Irlandii, Wielkiej Brytanii.